

rum, hvor de – foranlediget af krænkelse eller uindfrie forventninger via eksempelvis politiske beslutningsprocesser – indløser de anerkendelsesforordringer som er tilstede i de enkelte anerkendelsessfærer. Eller også udfolder de sig hinsides den offentlige sfære, hvor de udformer sig som alternative anerkendelsesfællesskaber. Om end de sidstnævnte anerkendelsesfællesskaber ofte tilbyder mere eller mindre perverse erstatningsoplevelser af samhørighed, udgør de centrale udfordringer for den demokratiske kultur. På den ene side udgør disse subkulturer ofte en trussel for den demokratiske kultur, idet subkulturerne ofte er ekstremistisk forankrede. På den anden side udgør modstandskulturerne et demokratisk korrektiv, idet de bestandigt udfordrer definitionen af, hvad der kan opnå anerkendelse.

Med udgivelsen af *Kamp om anerkendelse – sociale konflikters moralske grammatik* foreligger et af det 20. århundredes politisk- og socialfilosofiske hovedværker i en gennemarbejdet dansk oversættelse af Arne Jørgensen.

Morten Sørensen

Gud efter Grosbøll & Grænser for Gud.

Henrik Brandt-Pedersen og Hans Hauge (red.): *Gud efter Grosbøll – Religion og samfund*. Anis, 2005, 184 sider, kr. 218,-

Michael Jarlner og Anders Jerichow: *Grænser for Gud – Giv det verdslige samfund en chance*. Gyldendal, 2005, 183 sider, kr. 168,-

Artikelsamlingen *Gud efter Grosbøll – Religion og samfund* består af fem redigerede forelæsninger fra forelæsningsrækken *Gud efter Grosbøll: Tro og viden* ved Folkeuniversitetet i Århus og derefter i Odense, suppleret med en artikel af Ole Jensen. At Grosbøll-sagen blev forelæsningsrækkens anledning har ikke betydet, at bogen alene forholder sig snævert hertil, tværtimod rækker den langt ud over selve sagen. De første tre artiklers fokus ligger på Thorkild Grosbølls egne ytringer, som de kommer til udtryk i bogen *En sten i skoen* (2003). De tre sidste er af mere perspektiverende karakter; omdrejningspunktet er diskussionen om forholdet mellem religion og samfund, samt om forholdet mellem viden og tro. Som helhed understreger artikelsamlingen således, at Grosbøll-sagen rummer andet og mere end kirkelige og teologiske diskussioner.

Hans Hauge indleder bogen med en række polemiske nedslag i Grosbølls værk. Det er en myte, at Grosbøll vil udskifte et gammeldags, teistisk gudsbegreb med et tidssvarende gudsbillede. Da Gud hos Grosbøll har abdiceret i Jesus, i næsten, er der ganske enkelt ikke noget at lave et gudsbillede af! Hauge betoner det problematiske i, at Grosbøll insisterer på en kristendom uden nogen form for

metafysik, samt at han udelukkende betragter den kristne tradition æstetisk. Ligesom Hauge bemærker Niels Grønkjær også Grosbølls æstetiske betragtninger af kristendommen. Imidlertid forsvarer Grønkjær Grosbøll, idet han indvender, at Grosbøll burde have ekspliciteret, at han ikke tror på teismens døde Gud.

Hos Ole Jensen placeres Grosbøll i en større teologihistorisk kontekst. Det gennemgås hvorledes teologien fra og med Kierkegaard forlader det ydre, sansbare rum og trækker sig tilbage til en indre, ikke-sansbar eksistensvirkelighed. Nok undgår den moderne teologi med sin retræte fra rummet at geråde i konflikt med naturvidenskaben, men det har imidlertid den konsekvens, at Gud ikke længere kan anses for at være himlens og jordens reelle skaber. Dermed udleveres naturen til mennesket, som udelukkende betragter den som uudnyttet ressource. I forlængelse heraf og som modstykke til Grosbøll, der netop ekspliciterer, at han ikke tror på en skabende og opretholdende Gud, foretager Jensen et perspektiverende udblik til Løgstrups religionsfilosofiske betragtninger. Som modpol til Grosbøll står Løgstrups refleksioner; her accentueres rummet og muligheden af en skabende og opretholdende Gud.

Lars Qvortrup argumenterer for, at vi i det moderne er underlagt et videnstab. I vores jagt på sikker viden, har vi gjort os skyldige i et videnstab: Problemet er, at det moderne, oplyste

menneske ikke vil acceptere paradokset som vilkår. Vi vil kun vide det, vi med sikkerhed kan vide – og således har vi affortryllet verden. Da viden-skaben og rationaliteten imidlertid ikke kan give udtømmende forklaringer om alt, vinder den alternative forklaringsverden indpas. Således kommer der til at bestå en dualisme mellem det moderne, rationelle liv og vores religiøse forestillinger; vi lever en dobbelt-tilværelse mellem hverdagsrationalitet og søndagsmysticisme. Qvortrup spørger polemisk, om kirken vil tage udfordringen op og styrke efterspørgslen efter det, vi ikke kan vide endsige bemestre, eller om kirken vil videregive denne udfordring til åndemagere og krystalhealere.

Peter C. Kjærgaard beskæftiger sig med forholdet mellem naturvidenskab og religion, samt viden og tro. Herunder fremhæver han dels, hvordan det 20. århundredes store autoriteters fald og den deraf følgende – og stadig tiltagende – individualiseringsproces har haft indflydelse på ændringerne i gudstroen samt medvirket til religionens stigende popularitet i slutningen af det 20. og starten af det 21. århundrede. Herefter dementerer han myten om modsætningsforholdet mellem naturvidenskaben og religionen; man kan ikke betragte den videnskabelige revolutions helte som sekulariseringens bannerførere! Kjærgaard diskuterer også teorien om intelligent design. I forlængelse heraf identificerer han en problematisk og

bekymrende tendens i den folkelige debat; distinktionen mellem viden og tro har forskudt sig til en distinktion mellem mening og tro. Bogens afsluttende artikel er David Favrholtts interview med sig selv, der handler om, hvorfor han umuligt kan tro.

Michael Jarlner og Anders Jerichows debatbog *Grænser for Gud – Giv det verdslige samfund en chance*, lægger sig tematisk i forlængelse af flere af de generelle og aktuelle problemstillinger, som berøres i *Gud efter Grosbøll*. Man kan læse *Grænser for Gud* som et polemisk indlæg i debatten om danskheden. Flere af de danske nationalsymboler såsom grundloven og kongehuset er stærk knyttet til folkekirken, og ligeledes er de offentlige institutioner samt detailhandlen underlagt luthersk-evangeliske traditioner. Netop her sætter Jarlner og Jerichow fingeren på et ømt punkt for mange danskere; forholdet mellem den danske stat og folkekirken. Og de lægger ikke skjul på deres dagsorden; tværtimod foreslår de en total adskillelse mellem stat og kirke. At Danmark har udviklet sig fra at være et overvejende kristent samfund til at blive et multikulturelt samfund, burde man imidlertid tage konsekvensen af. Når en sjettedel af Danmarks befolkning i dag ikke er medlemmer af den danske folkekirke, burde staten ikke definere sig på grundlag af religiøse synspunkter og symboler, da der således opstår et skel mellem medlemmer og ikke-medlemmer. Hvis staten skal kunne binde sam-

fundet sammen, må den i Jarlner og Jerichows optik være religiøst neutral. Deres forslag er både udfordrende og provokerende, da de medfører grundlæggende forandringer i det danske samfund: Total adskillelse af stat og kirke, herunder afskaffelse af retslige handlinger i kirkerne. Ophævelse af folkekirkens særstilling til gengæld for en ligestilling af alle trossamfund. Ophævelse af kravet om kongehusets trosretning samt ophævelse af grundlovens krav om Danmarks trosretning. Afskaffelse af lukkeloven og erstatning af folkeskolens obligatoriske fag kristendomskundskab med faget religion. Forslagene er radikale og flere kritikere af debatbogen mener, at Jarlner og Jerichow giver køb på den danske kultur – læs bogen og døm selv.

Anne Katrine Bonde

Rasmus Modsat om moderniteten

John Gray: Al Qaeda og hvad det vil sige at være moderne. Slagmarks skyttegravsserie, 2006, 182 sider, kr. 198,-

Den engelske sociolog John Gray har skrevet en bog om, hvad det vil sige at være moderne, som slutter med et kapitel, der hedder: 'Hvorfor vi stadig ikke ved, hvad det vil sige at være moderne'.

Måske kunne man tro, at denne ambivalens mellem titel og afslutning